

Bedömarutlåtande Farmaceutiska fakulteten fristående kurs och uppdragsutbildning

220603

Inledning

Farmaceutiska fakulteten vid Uppsala universitet har utsett en bedömargrupp för att utvärdera de fristående kurser som dels inte ingår i program, dels utgör uppdragsutbildning på fakulteten.

Instruktioner till bedömargruppen utgörs av *Riktlinjer för Uppsala universitets modell för utbildningsutvärderingar* (UFV 2015/475) och *Utvecklad beskrivning av former för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av utbildning inom vetenskapsområdet för medicin och farmaci* (Medfarm 2017/1000).

Bedömargruppen har bestått av följande personer:

- Colin Andersson, studentrepresentant, Uppsala universitet
- Patrik Aronsson, docent, Göteborgs universitet
- Lars Fälting, universitetslektor, Uppsala universitet, Ordf.
- Sofia Mattsson, universitetslektor, docent, Umeå universitet
- Sirkka-Liisa Westerholm, BSc Pharm., MSc Pharm, Head of Global Patient Safety Region North Eastern Europe & MEAR Merck.

Tillvägagångssätt

Bedömargruppen har enligt uppdrag utgått från självvärderingen som gjorts på Farmaceutiska fakulteten och de elva aspekter som ska diskuteras. Gruppens arbete påbörjades i april och gruppen har haft tre interna zoommöten för att förbereda sig inför platsbesöket (29 april, 6 maj och 19 maj). Ytterligare ett zoommöte hölls den 9 maj med fakulteten och ansvariga för självvärderingen där bedömargruppen efterfrågade ytterligare material. Bedömargruppen samlades den 22 maj för att koordinera platsbesöket den 23–24 maj. Den 23 maj genomfördes intervjuer med ledning, kursansvariga, studentkåren och tidigare studenter. Förmiddagen den 24 maj ägnades åt att skriva råmanus till bedömarrapporten. Utvärderingen avslutades med ett seminarium med både ledning och lärare den 24 maj.

I uppdraget ingick att utvärdera nio fristående kurser och tre uppdragsutbildningskurser. Av de nio fristående kurserna är två kurser av karaktären uppsats/läskurser med enstaka studenter, vilka har granskats med lätt hand. Kursernas omfattning varierar från 5 hp till 30 hp. Kurserna ges överlag på distans med undantag för två sommarkurser på Campus Gotland och en kvällskurs på campus i Uppsala. Kurserna ges med olika studietakt. Materialet för bedömningen har bestått av självvärderingen och bilagor som organisationsstruktur, kursplaner, kursvärderingar, lärarnas värdering av de elva aspekterna, tentor, scheman med flera dokument.

Kursernas styrkor, svagheter och utvecklingsområden

Farmaceutiska fakulteten (farmfak) ger huvuddelen av sina kurser inom ramen för två program; receptarieprogrammet och apotekarprogrammet. Inom dessa utbildningar samordnas kurserna så som pärlor på ett halsband för att sömlöst öka tjockleken. Kurserna svårighetsgrad och innehåll ska vid avslutad utbildning uppfylla de externa kraven på legitimationsutbildningar. Detta är en del av universitets uppgift. Gott så!

I ljuset av ovanstående utgör de *helt* fristående kurserna på farmfak öar av akademisk frihet. Där kan engagerade och kunniga lärare utveckla kurser enligt den gamla principen om "lehrfreiheit" och ge kurser som bygger på gediget kunnande, men som kanske vid en ytlig påsyn verkar ganska perifer. I det senmoderna universitetet premieras mätbarhet, utvärdering och nytta kopplat till en strikt ekonomisk rationalitet om att det ska "gå ihop". Det gör att det lätt blir fokus på kortsiktighet och *vad vi vet nu*, det vill säga, att mäta vad kostnaderna är och vilka intäkter som den genomströmmande studenten ger. Men, vad är egentligen det värde som uppstår ur "serendipity", då studenter möts av något som fascinerar dem och i samtal med kollegor som på samma sätt har sett någonting nytt? En av studenterna berättade under intervjun hur hon haft stor nytta av en kurs, trots att hon inte hade skrivit tentamen (dvs. ej genomströmmad) och dagligdags i sitt arbete hade nytta av den kunskap hon hade inhämtat under kursen. Vi skulle hävda att för en fakultet som farmfak skulle det vara ett fattigdomsbevis om inte dessa kurser kan finnas och kanske till och med utökas till några fler.

Givet det vi sagt ser vi som den stora styrkan de möjligheter som lärare har att etablera kurser som både utvecklar lärarna själva och studenterna på ett sätt som kanske ingen kunde ana. Dessa kurser ger tillfälle till breddad rekrytering och att ge vidareutbildning för personer som redan befinner sig ute i arbetslivet. Flexibiliteten i kursernas inriktning, omfattning och struktur (distans/deltid/kvällstid) gör detta möjligt. Ytterligare ett förhållningssätt har dykt upp under våra intervjuer; fristående kurser som en möjlig dörröppnare för farmfaks kurser och Uppsala universitet som helhet.

Svagheten ligger naturligtvis i styrkan, beroendet av en enda för kursen avgörande person och problem både med kontinuitet över tid och vid eventuell sjukdom. Detta bör dock kunna hanteras på ett klokt sätt.

När det gäller uppdragsutbildningen är vi övertygade om att de uppfyller ett behov som finns, men av de tre kurserna som idag ges, ska en förmodligen läggas ner och de övriga två kursernas framtid är osäker. Det är uppenbart att det finns byråkratiska problem att lösa och att det inte finns några starka incitament för institutioner att utveckla liknande kurser just nu

Enligt instruktionerna ska de elva aspekterna kontrolleras och bedömas. Givet nio kurser och elva aspekter skulle en noggrann matris av detta bli stor och beskrivningen av den fullständigt outhärdlig att läsa. Vi har gått igenom samtliga aspekter i relation till dessa kurser och vi kan finna att vissa aspekter uppfylls mycket väl och andra endast nöjaktigt. Vi kan inte finna att några av dessa anmärkningar är av sådan art att kursen i sin helhet bör göras om eller läggas ner. Nedan kommer vi att diskutera några av dessa aspekter och vi vill påminna om att våra kommentarer inte på något vis förringar det bestående intrycket av att de granskade kurserna är bra. En sammanfattning av våra synpunkter är punktade nedan.

Styrkor

- "Bottom up" - process vid inrättandet av kurser, ger frihet till lärare
- Engagerade och kunniga lärare med hög vetenskaplig och pedagogisk kompetens
- Kurserna ger möjlighet för yrkesaktiva att fortbilda sig

- Uppdragsutbildningarna är väl anpassade för uppgiften
- Kurser på deltid och distans ökar tillgängligheten och flexibiliteten
- Kurserna når ut till studenter utanför programmen, "breddad rekrytering"

Svagheter

- Svårigheter med kontinuitet och planering vid växlande söktryck, samt beroendet av frivilliga insatser
- Svaga ekonomiska incitament för institutioner för både fristående kurs och uppdragsutbildning
- Kurserna saknar organisatorisk kontext och är inte med i det kontinuerliga kvalitetsarbetet
- Personbundna kurser skapar sårbarhet
- Svarsfrekvens på kursvärderingar är låg

Några av de elva aspekterna

I nedanstående kommentarer har vi valt att gruppera aspekterna i sex grupper, men som redan nämnts kommer inte alla aspekter att belysas utförligt.

Måluppfyllelse, progression, examination och studenters lärande (aspekt 1, 3, 4)

I självvärderingen poängteras mycket riktigt att "kursmålen i kursplanerna är centrala i alla kurser". Kursplaner, och de lärandemål som där anges, kan formuleras på olika sätt, men avgörande är att de är tydliga för student och lärare. Lärandemålen ska vara examinerbara och de studenter som klarar kursen med godkänt resultat ska vara godkända på samtliga lärandemål. De olika kurserna har löst detta på olika sätt och kursplanerna är till sin form, särskilt avseende lärandemålen, relativt olika; några har generella men mycket få lärandemål, andra många och detaljerade. Målen är ofta välformulerade, men för några kurser används terminologi som gör dem svårer examinerade, vilket bör ses över. I det material bedömargruppen tagit del av är det för vissa kurser svårt att avgöra om samtliga lärandemål examineras under kursen. Inte alla skriftliga tentamina visar på detta, men man måste vara väl medveten om att lärandemål kan examineras även på andra sätt under en kurs. Kursansvariga bör regelbundet följa upp kursens examinationer och spegla dessa mot kursplanens lärandemål.

Kursplaner bör vara "levande dokument"; uppdaterade och aktuella utan att det hämmar kursutveckling. Hantering av kursplaner ses idag av ett flertal lärare som arbetskrävande, tidsödande och "tungrovt". Man bör från ledningssåll alltid vara öppen för att se över interna processer i syfte att minska administration för att gagna utbildningen.

För att de kurser som utvärderingen omfattar, som ju inte tillhör utbildningsprogram, inte ska förbises i det kontinuerliga kvalitetsarbetet är det viktigt att de följs upp systematiskt och att lärarlagen får ingå i ett sammanhang där så sker. Så är säkert redan fallet för många, medan andra idag kanske arbetar mer isolerat.

En styrka med kurserna är engagerade lärare som bedriver undervisning och detta är också något som lyfts fram av studenterna både i kursvärderingar och vid platsbesöket. De fristående kurserna ges antingen på distans eller campus och det pedagogiska upplägget skiljer sig därmed åt en del. Begreppet distanspedagogik berörs i självvärderingen men utan att det beskrivs närmare vad det innebär. Kurserna erbjuder variation vad gäller undervisningsformer vilket är bra för att stödja olika studenters sätt att lära. Kursen "Farmakognosi B" bygger till stor del på att studenterna läser och bearbetar kursboken samt skriver en uppsats. Kursen innebär främst individuellt arbete med skriftlig

återkoppling och studentinteraktionen verkar vara obefintlig. Från studentintervjun framkom att till exempel en muntlig redovisning av uppsatsen hade varit ett bra komplement för att ge studenterna inblick inom vilka områden andra studenter arbetat. I kursen "Grundläggande farmakologi" utgörs basen av inspelade föreläsningar med uppföljande seminarier/frågestunder för att skapa möjlighet till studentinteraktion. Diskussionsforum i lärplattformen används men det verkar vara en utmaning att få i gång studentaktivitet. Kurserna "Kemi, biologi och ekologi hos tryffelsvampar" och "Droger, dopning och spelberoende" ges som sommarkurser på Gotland, och basen i dessa kurser utgörs av föreläsningar. Från studentintervjun framkom att fältbesöket på Gotland på kursen "Kemi, biologi och ekologi hos tryffelsvampar" var mycket uppskattat av studenterna. Kurserna "Tillämpad farmaceutisk bioinformatik" och "Tillämpad farmaceutisk strukturbioinformatik" är på avancerad nivå och baseras till stor del på studentuppgifter med ett fåtal föreläsningar.

När det gäller uppdragsutbildningskurserna ges två dessa av kurser på distans och en kurs kombinerar campus och distans. Kurserna bygger till stor del på föreläsningar. Omfattningen av studentaktiverande undervisningsformer i kurserna är dock något oklar. Studentgruppen inom fristående kurser och uppdragsutbildning är ofta heterogen, där deltagare med olika erfarenhet från yrkesverksamhet och utbildning skapar möjlighet till olika perspektiv, vilket kan berika kursen.

Sammantaget är bedömningen att undervisningen fungerar på ett bra sätt men att undervisningsformer och studentaktivering kan utvecklas för att ytterligare stödja studenternas lärande.

Progression inom fristående kurser är inte lika tydligt som i ett program men en fristående kurs/uppdragsutbildning kan naturligtvis utgöra en progression för den enskilda studenten utifrån de förkunskaper som studenten har genom att kursen bygger på dessa kunskaper.

Forskningsanknytning och samhällets behov och förberedelser för ett framtida yrkesliv (aspekt 2, 8)

De fristående kurser som ingått i bedömagruppens uppdrag har uppfattats ha en stark koppling till vidareutbildning samt vara ett komplement till befintlig examen antingen inom de farmaceutiska disciplinerna eller inom till exempel annan naturvetenskaplig utbildning. Vissa kurser har visat sig även ha en "breddad rekrytering" av studenter som antingen vill utöka sin kompetens inom sitt yrkesområde eller läsa kurserna av allmänt intresse. De fristående kurserna ger även en större flexibilitet för yrkesverksamma att delta, då distanskurser kan kombineras med samtidigt yrkesliv (särskilt då de inte ges på helfart). Vidare är kurserna uppbyggda och planerade utefter beprövad erfarenhet med stark forskningsanknytning såväl hos de kvalificerade lärarna som leder kurserna som innehållsmässigt. Kursutbudet kan tyckas vara lite spretigt men alla kurser fyller sin funktion sett från vidareutbildningsperspektiv. De studenter som intervjuats under bedömagruppens arbete har alla gett positiv feedback på kursinnehåll, lärarkompetens samt övergripande upplägg av kursen. Att planera nya kurser är en resursfråga och är en anledning till att utbudet av fristående kurser är begränsat. Dessutom föreligger en viss osäkerhet gällande möjligheten att fortsätta ge fristående kurser i framtiden. Bedömagruppen anser att de fristående kurserna är ett bra komplement till de befintliga programkurserna vid farmfak och bidrar till ett livslångt lärande, som ju är viktigt för individers konkurrenskraft, men även för anställningsbarhet och personlig utveckling.

Lärarkompetens (aspekt 5)

I självvärderingen framhålls att inrättande av fristående kurser sker på enskilda lärares initiativ. Det är i grunden bra att processen sker "nedifrån och upp". De som undervisar på kurserna besitter god vetenskaplig och pedagogisk kompetens. På de fristående kurserna undervisar allt från professorer till doktorander. Det finns ett strukturerat sätt att introducera nya doktorander i lärlag och i

undervisningen. Det finns också tydligt stöd i form av pedagogisk fortbildning och diskussion inom både lärarlag och grundutbildningsämnesgrupper. Det är dock få lärare som har ansökt om att bli "excellent lärare", delvis då det uppfattas som lite för krångligt och tidskrävande, och också – kanske – som ett tecken på att man då gett upp idén om fortsatt forskningskarriär.

En naturlig följd av att kurser ofta utvecklas av enskilda lärare är också att kompetensen för att undervisa på just en viss kurs är begränsad vilket kan utgöra ett problem för kontinuiteten vid till exempel sjukdom. Det bör gå att ha en viss backup-plan för att i sådana händelser kunna slutföra en kurs på ett tillräckligt bra sätt.

Under vår granskning har det blivit uppenbart att trögheten i att rekrytera lektorer har inneburit att institutioner istället anställt adjunkter för att utföra den undervisning som måste göras. Avsikten med inrättandet av adjunktstjänsten var ursprungligen att kunna anställa odisputerade lärare vid universiteten för att kunna utföra viss undervisning. På farmfak har antalet adjunkter ökat från ca 15 år 2014 till drygt 40 år 2021. I flera fall verkar det som att dessa tjänster besätts av disputerade som genom de högt ställda kraven på befordran till lektor riskerar att fastna i denna anställningsform. Det fanns till och med en uppfattning om att detta är en alternativ karriärväg till universitetslektor/professor. Tillsättningen av adjunktstjänster sker utan sakkunnigprövning och beslutas av institutionsstyrelse. Vi hävdar att det finns en risk med att på detta sätt kringgå sakkunnigförandet som leder till en utarmning av den vetenskapliga kompetensen på lång sikt.

Kontinuerlig uppföljning och utveckling (aspekt 11)

Bedömargruppen uppfattar att fakulteten generellt arbetar aktivt med kursutveckling men att denna kursutveckling främst sker för kurser inom programmen. De helt fristående kurserna ligger däremot lite vid sidan av systemet även om det till varje kurs finns en pedagogiskt ansvarig studierektor kopplad. Det kan finnas ett värde i att ansvariga för dessa kurser regelbundet träffas för att diskutera innehåll, förväntade studieresultat och examination. En del i kvalitetsarbetet är att kontinuerligt utvärdera kurserna. Kursvärderingar genomförs i slutet av kurserna, formativ utvärdering förekommer endast i någon enstaka kurs. Farmaceutiska fakulteten har en väletablerad process för kursutvärderingar och denna verkar fungera bra men för fristående kurser är det en utmaning att hitta kursrepresentanter vilket gör att dessa oftast saknas. Målet är att alla kursansvariga ska lyfta kursutvärderingen i samband med nästa kursomgång vilket kan motivera studenterna till att besvara kursvärderingar även om betydelsen av detta för fristående kurser kanske inte är lika tydligt. I vilken utsträckning denna återkoppling sker är dock oklart. Alla fristående kurser har generellt en låg svarsfrekvens på kursvärderingarna vilket gör att användbarheten av resultaten är begränsad. Vi noterar att struktur och byråkrati runt kursvärderingarna är omfattande och riskerar att skymma diskussion och utveckling av kursvärderingar och varianter därav.

En allmän uppmaning är att se över hur kurser utvärderas i syfte att öka användbarheten. I självvärderingen nämns att det ofta förekommer mer informella diskussioner med studenterna angående kursen men att dessa dock inte dokumenteras. Det vore därför bra om även dessa synpunkter kunde införlivas i den kursrapport som tas fram efter avslutad kurs utan att för den sakens skull skapa ytterligare administration. Kursansvariga bör också fundera över kursvärderingens utformning vad gäller vilken typ av frågor som ställs och antal frågor för att säkra att det som efterfrågas i kursvärderingen är relevant för fortsatt kursutveckling.

Internationalisering, hållbarhets- och jämställdhetsperspektiv (aspekt 6-7)

Dessa aspekter är viktiga för universitetets verksamhet och bör tas i beaktande i varje undervisningsmoment där det så faller sig naturligt. Även om det inte enkelt går att utläsa att samtliga kurser som här utvärderas tydligt tar upp alla dessa begrepp så får man anse att de

fristående kurserna och uppdragsutbildningskurserna på ett övergripande plan bidrar till att uppfylla dessa aspekter. *Internationalisering* sker bland annat genom att utländska forskare undervisar och att några av kurserna attraherar studenter med internationell bakgrund, vilka får interagera med varandra. Globalt gångbara verktyg används och kursansvariga lärare använder sig av egna internationella kontaktnät och studier i sin undervisning. *Hållbarhet*, vid Uppsala universitet ofta kopplat till FN:s Agenda 2030 globala mål (SDG), finns som en naturlig del med på flera av kurserna; till exempel miljö, landskapsvård, behandling vid missbruk, kunskap om läkemedel och därtill relaterade ämnen, inte sällan i en kontext som underlättar livslångt lärande (dvs. föreläsningsvis, men inte uteslutande, SDG 3, 4 & 15).

Bedömargruppen finner ingen anledning att tro att *jämställdhetsperspektivet* skulle vara problematisk på någon av kurserna, men det är svårt att utläsa i underlagen. Enligt Uppsala universitets plan för jämställdhetsintegrering (Dnr. UFV 2020/342) ska studenter ges förutsättningar att kunna påverka sin utbildning, alltifrån planering av undervisning till genomförande (tal-tid etc.).

Etiska aspekter på kursinnehållet är inte tydligt framskrivna i kursplanerna (inklusive lärandemålen). Flera av kurserna fokuserar på ämnen där etiska frågeställningar sannolikt dyker upp, vilket skulle innebära naturliga tillfällen att diskutera dessa.

Gemensamt för de aspekter som diskuterats ovan är att de, om det så önskas av verksamheten, för många kurser relativt enkelt skulle kunna synliggöras i kursplan och för studenter utan att göra nämnvärda förändringar i kursen.

Studentinflytande och tillgänglighet och ändamålsenlig studiemiljö (aspekt 9-10)

Det formella studentinflytandet på dessa kurser görs i form av kursvärderingar. Dessa har i regel låga svarsfrekvenser, vilket gör att det kan bli svårt att få ett övergripande grepp om vad studenterna faktiskt tycker om kursen. Synpunkter från studenterna samlas även in på ett mer informellt sätt under vissa kursmoment, där lärarna diskuterar upplägget med studenterna. Detta kan dock bli svårt på de kurser där det sker få eller inga moment live.

Diskussionerna som förs under kurserna skulle kunna utvecklas och ges större plats, för att kunna få in mer synpunkter från studenterna. Om detta förstärks kan synpunkterna användas till att förstärka kursrapporterna. Ett annat bekymmer på dessa kurser är att det ofta saknas kursrepresentanter. Representanter från Farmaceutiska studentkåren belyser att kursledarna kan stötta och hjälpa till med att informera om detta.

När det gäller studiemiljö ser det olika ut för olika kurser. Vissa kurser är uteslutande på distans, andra är kvällskurser med undervisning på BMC och två kurser är sommarkurser som har undervisning på Gotland. Insatserna av distansundervisning lyfts fram som en styrka av studenterna eftersom det möjliggör för dem att delta även om de till exempel är yrkesverksamma. Vi konstaterar att studenterna är mycket nöjda med kursen "Kemi, biologi och ekologi hos tryffelsvampar" där det ingår fältstudier som verkligen uppskattas av flera studenter och som sätter kursinnehållet i sitt sammanhang.

Några anteckningar om utvärderingsprocessen

Slutligen, farmak och de som skrivit självvärderingen har uttryckligt bett bedömarpanelen om kommentarer på utvärderingsprocessen för fristående kurs och uppdragsutbildning. De nio helt fristående kurserna samt de tre uppdragsutbildningskurserna bedrivs i samma utbildningsmiljöer och med samma lärare som har utvärderas i samband med programutvärderingarna. Dessa 12 kurser utgör endast en bråkdel av det totala utbildningsuppdraget på farmak och kvalitén torde inte avvika

nämnvärt från övrig undervisning. Det innebär att den process som tillämpas för kvalitetssäkring av dessa kurser kan anses vara alltför omfattande med tanke på dessa omständigheter.

Ett alternativt förslag till att utvärdera kurserna givet den omfattning som nu är vore att ha ett internt seminarium med kursansvariga lärare, studierektorer och biträdande prefekter under en halvdag. Där skulle kursansvariga få presentera sin kurs och det material vi nu har läst skulle kunna ligga till grund för diskussionen. Det skulle därmed inte behöva författas en självvärdering. I detta seminarium skulle det också ingå någon eller några externa seminariedeltagare.